

‘Bij een kinderlied gaat het on

Interview met Karel Eykman

Karel Eykman studeerde theologie in Utrecht en was vervolgens enige tijd jeugdpredikant in Rotterdam en Amsterdam. In de jaren zestig kreeg hij bekendheid met de bijbelverhalen Woord voor Woord. Bert Bouman maakte tekeningen bij deze verhalen en Aart Staartjes las ze voor op de televisie. Met collega's als Hans Dorrestijn en Willem Wilmink maakte Karel Eykman deel uit van het Schrijverscollectief en schreef hij (lied)teksten voor kinderprogramma's als de Stratemaker-op-zee-show, J.J. de Bom voorheen De Kindervriend, De Film van Ome Willem, Het Klokhuis en, tot op heden, Sesamstraat. Hij schreef kinderboeken, romans, gedichten, toneelstukken en musicals, en bewerkingen van de psalmen en andere bijbelse poëzie. Ter gelegenheid van zijn tachtigste verjaardag, die hij op 1 maart jongstleden mocht vieren, verscheen de gedichtenbundel Jaarringen. In de sfeervolle omgeving van restaurant 'De 1e klas' op station Amsterdam Centraal vertelt hij over de kwaliteiten die kinderliederen moeten hebben, over het verschil tussen 'ik'- en 'wij'-liederen en vooral over zijn bijdragen aan het Liedboek (2013).

Om te beginnen, wat is volgens u een goed kinderlied?

In 1976 heb ik een vreselijke ruzie gehad met de andere schrijvers van het Schrijverscollectief – Hans Dorrestijn, Fetze Pijlman, en vooral met Willem Wilmink. We moesten allemaal een stelling over kinderpoëzie inleveren en verdedigen bij een forum, en mijn stelling was: 'Emotionele herkenbaarheid is belangrijker dan mooi taalgebruik'. Nou, dát mocht ik niet zeggen! Zij zijn van de school van Roland Holst, of... weet ik veel, allemaal vreselijk gericht op de vorm. Dat mooie taal er niet toe doet omdat het maar kinderliedjes zijn, dat mocht ik niet zeggen. Ik moest het terugnemen, maar dat weigerde ik. Toen ging Willem Wilmink wijdbreus voor me staan, met zijn vingertje omhoog, en toen zei hij: 'Karel, emotioneel herkenbaar schrijven en mooi schrijven is hetzelfde.' Daar had hij gelijk in, en bovendien, als iemand emotioneel herkenbaar schrijft is het Willem Wilmink wel.

Het verbaast me inderdaad dat u juist daarover ruzie met hem had.

We hadden hele discussies binnen het Schrijverscollectief, over de betekenis van Bredero en de betekenis van Van Alphen, over de vorm en nog veel meer. Zij waren echt neerlandici en ik was theoloog. Ik was voor de boodschap: het gaat om wat je te zeggen hebt en niet of het mooi is. Maar goed. Dat geeft wel aan dat ik van een kinderlied vind dat kinderen zich moeten kunnen herkennen. Dat je ze het gevoel geeft: ik ben de enige niet, dat heeft iedereen weleens een keertje. Dat je met een kind in een kinderlied een verbond sluit. Of je nu volwassen bent of kind; het gaat over gevoel, en niet over het eendje Kwik Kwak, of Donald Duck.

Dat is allemaal veel te vrijblijvend. Als je ziet wat er allemaal in die tijd geschreven werd, dan werd het hoog tijd voor vernieuwing. Annie Schmidt schrijft vanuit de heks Sier-konfleks, of vanuit het schaap Veronica. Willem Wilmink en ik schrijven vanuit het ik. We gaan niet naast het kind staan, maar identificeren ons met het kind. En dan ben je in de buurt van een goed kinderlied.

Had u als theoloog een missie om kinderen met bijvoorbeeld Sesamstraat iets bij te brengen?

Nou, het was ook met andere dingen hoor, ook met de Stratemaker-op-zee-show en Jan J. de Bom. We hadden het telkens, ook in vergaderingen, over de inhoud, over het waarom, over de positie van het kind en dergelijke. Dan zei Hans Dorrestijn weleens: 'Jij blijft een dominee'. Daar was ik toen heel kwaad over. Maar het is wel zo. Ik vind, als je voor kinderen schrijft, moet het niet gaan over Olifantje bla bla bla. Je schrijft omdat je iets te zeggen wilt hebben. Je moet niet zeggen: ik denk er zo over en ik vind dat jullie er ook zo over moeten denken. Dat is moralisme. Opvoeden is kinderen betrekken bij wat jou bezighoudt en jezelf betrekken bij wat kinderen bezighoudt. Dus: bruggetjes maken, contact zoeken en in gesprek raken. Dat is iets anders dan zeggen van: dit zijn onze normen en waarden en die zal ik eens even in jou pompen.

Laten we naar uw liederen in het Liedboek kijken. Alereerst: 'Jezus, mijn verdriet is groot', LB 955.

De opdracht vanuit de redactie was: je moet een liedje schrijven dat ook buitenkerkelijke kinderen kunnen meezingen

n emotionele herkenbaarheid'

bij de begrafenis van een kind. Daar komen ook niet-christelijke kinderen. Het moet een melodie zijn, niet uit het kerkboek, maar één die algemeen bekend is. Dus: schrijf maar een rouwgedicht op de wijs van 'Altijd is Kortjakje ziek.' Ik zei: 'Ja sorry hoor, dat verdom ik.' Toen zeiden ze: 'Doe het nou maar, dan maken we er wel een andere melodie bij.' Dus toen heb ik het inderdaad gedaan en uiteindelijk heb ik 'Kortjakje' gehandhaafd, omdat de melodie zich er toch wel voor leent. Ik heb me ingeleefd in buitenkerkelijke kinderen: 'Ze kunnen wel aankomen met de hemel, maar daar geloof ik niks van.' Gelukkig is de redactie van het *Liedboek* zo ruimdenkend geweest dat ze allerlei mogelijkheden hebben opengelaten. Ik ben gekomen tot die ene regel, 'Ik wil wel geloven dat er een hemel is, maar ik heb hem liever hier.' Die gedachte vind je ook in mijn boek *Met open ogen*, in het rouwlied van David over Jonathan. Daar komt geen hemel in voor, want je wilt je vriend hier hebben. Dat is geen troost: 'Hij is in de hemel.' Ik ben ervan overtuigd dat veel kinderen dat hebben, dat ze achterdocht tegen de hemel hebben. Ja, kleine kinderen wel, dan mag het ook, maar als je elf of twaalf bent, dan zijn er kinderen die daar niet meer inlopen. En die kinderen wil ik steunen.

*Ik wil ook wel graag geloven
Dat er een hemel is, hierboven.
Liever had ik hem hier dichtbij,
Was hij nu maar vlak bij mij.
(Uit LB 955:2)*

Om terug te komen op je eerste vraag over wat een goed een kinderlied is: het gaat om emotionele herkenbaarheid, het gaat telkens om emoties. Daarom zit ik altijd heel dicht tegen de spreektaal aan. Ik gebruik onbehoorlijke woorden, of taalfouten die kinderen maken. Ik ben, trouwens niet als enige, tegen het gebruik van gezwollen taal. Zoals bijvoorbeeld J.J.L. ten Kate dichtte:

*Lof zij de Heer die de werelden dacht en zij waren,
die alle dropp'len geteld heeft der golvende baren.*

Ja, je lacht er nou om, maar mijn grootmoeder was een kleindochter van J.J.L. ten Kate –

zo, nou jij weer. Ten Kate was dus mijn betovergrootvader, ik heb het niet van een vreemde. Ik ben er trots op dat ik met opa samen in het *Liedboek* sta.

Is er een verschil tussen wereldlijke en kerkelijke kinderliedertjes?

Ja, er is een heel belangrijk verschil. Als je schrijft voor de *Stratemaker-op-zee-show*, voor J.J. de Bom, *De Film van Ome Willem* of *Sesamstraat*, dan schrijf je een liedje dat gebracht kan worden door Wieteke van Dort, Joost Prinsen, Edwin Rutten of Aart Staartjes. Dat is een cabaret-manier en je schrijft voor die ene zanger. En je schrijft een 'ik-lied', terwijl kerkliedertjes per definitie 'wij-liedertjes' zijn. In Engeland zeggen ze: 'Keats is een wij-dichter, van "wij het Ierse volk", en Kelly is de persoonlijke "arme-ik, ik-ben-zo-verliefd-dichter".' 'Ik ben een god in 't diepst van mijn gedachten' van Kloos is een heel persoonlijke ontboezeming. Dat kan je niet met de hele gemeente samen zingen. En je kan ook niet zingen 'Wij zijn een god in 't diepst van onze gedachten.' Volksliedertjes zijn wij-liedertjes: 'Geen woorden, maar daden'. Maar ik-liedertjes, dat zijn de hartverscheurende liedjes van Willem Wilmink, Karel Eykman en Hans Dorrestijn. De 'ik' in een liedje voor Wieteke van Dort of Joost Prinsen is een kind. Dat is niet iets dat je met z'n allen samen zingt. Ja, soms per ongeluk. Op een keer, ik geloof dat FC Twente er geen moer van bakte, toen ging het stadion 'Frekie, Frekie' zingen. Toen is het toch nog een volkslied geworden. Daar was Willem Wilmink heel trots op.

Dit brengt mij op een zijpaadje: in de Top 2000-vieringen werd onder meer Ramses Shaffy gezongen.

Ramses is zo 'ik', dat kan je niet met z'n allen zingen. Behalve misschien 'Wij zullen doorgaan'.

Het ging om 'Zing, vecht, huil, bid, lach, werk en bewonder'.

Ja, dat is echt een volkslied ja, en ook een van zijn slechtste liederen. Dat schreef hij op wat latere leeftijd, toen ging hij preken.

Preken?

Ja, preken. 'Zing, vecht, huil, bid, lach, werk en bewonder' is

Spelenderwijs

een preek. Het is een gezamenlijke hymne die je zingt, arm in arm aan het strand. Maar zijn persoonlijke dingen zijn veel mooier.

Goed, terug naar uw eigen werk. Bij 'Dat heb je soms', LB 785, dacht ik: het zou voor *Kinderen voor Kinderen* geschreven kunnen zijn. Hebt u daar trouwens voor geschreven?

De allereerste elpee, eind jaren zeventig, daar heb ik aan meegedaan. Daarna ben ik nooit meer uitgenodigd. Ik vind het wel goed, ik vind ze een beetje tuttig geworden. Maar die kinderen moeten er ook zijn. Kijk, de makke van *Kinderen voor Kinderen* is dat ze zich de vraag stellen: wat leeft er bij de kinderen? En dan krijgt iemand de opdracht om daar een liedje over te maken. Dat is heel doelgroeperig denken. Willem Wilmink en ik hadden het over iets wat onszelf bezig-hield en daar probeerden we kinderen bij te betrekken. Of we schreven over iets wat ons bezighield toen wij jong waren. We dachten niet: 'Ik neem een kinderprobleem en daar schrijf ik een liedje bij.'

Maar nog even over 'Dat heb je soms': ik vind het niet zo erg *Kinderen voor Kinderen*. Ik vind het meer een lied voor volwassenen dan voor kinderen. Je hebt weleens dat je het niet meer ziet, dat je de uitweg niet ziet en de weg kwijt bent. Je bent dertig jaar, veertig jaar, vijftig, zestig, zeventig en ik ben nu tachtig. Het is niet echt een kindergevoel dat ik hier aansnijd. Kijk, ik ben wel iemand die, ook al schrijf ik voor volwassenen, zo toegankelijk schrijft dat mijn kleinzoon van twaalf het kan begrijpen. Al mijn liederen zijn voor alle leeftijden geschikt. Ik vind het heel moeilijk om te geloven in 'God is mijn rots in de branding'. Maar je hebt soms een ervaring dat je je gesteund voelt in de rug. Dat zou je God kunnen noemen, maar daar moet je een beetje voorzichtig mee zijn. Dat heb ik proberen uit te leggen. Dat, ook als je niet erg gelovig bent, een dergelijk gevoel legitiem is en dat je dat serieus mag nemen. Het gevoel dat je gezien bent.

Zullen we naar de psalmen gaan? Laten we bij de eerste beginnen, LB 13a.

(Terwijl hij een intensief gebruikte Dwarsligger met de 150 psalmen op tafel legt): Alle psalmen, altijd bij me. 'Hoe lang nog, Heer' is een vertaling vanuit het Engels. Ik vond de oorspronkelijke tekst wel mooi en ik heb geprobeerd daar zo

dicht mogelijk bij te blijven. De voorgeschiedenis is dat ik al heel lang bezig ben met het bewerken van psalmen. Ik heb een hele oude van Psalm 23, *De Heer is mijn herder*, en daar is ten slotte het boek *Een knipoog van u zou al helpen* van gekomen. Mijn eerdere bewerking van Psalm 13 ging over de beginverzen:

*Hoe lang nog verbergt u uw aangezicht voor mij,
verlicht mijn ogen dat ik niet ten dode inslaap.*

Het gaat erover dat mensen elkaar kunnen doden door te kijken. En God is niet iemand die je bekijkt, maar die je ziet. Die gedachte zat hier (hij wijst op het *Liedboek*) helemaal niet in. Dat maakte mij niks uit, maar het is niet een lied dat bij mij van binnenuit kwam. Kijk, je gaat een psalm niet alinea voor alinea bewerken. Psalmen lijken vaak zo op elkaar, ze schrijven het allemaal van elkaar over. 'De dwaas zegt in zijn hart: "Er is geen God."' Ik denk: hé, dat heb ik al eerder gelezen. Dat noemen ze dan dat ze 'in de traditie staan', maar het is gewoon jatten. Maar goed. Wat ik doe als ik een psalm bewerk, is deze telkens lezen. Dan is er altijd één regel die blijft haken, die je ook niet ergens anders aantreft. Dan ga ik niet meer die psalm bewerken, maar ga ik met die ene regel aan de haal. Mijn eerdere bewerking van Psalm 13 gaat dus over het verschil tussen kijken en zien, bekeken worden en gezien worden. De oorspronkelijke psalm is ook heel mooi, ik kan 'm nog wel een keer doen. Goed, de volgende.

Dat is 'Was ik een schaap', LB 23d.

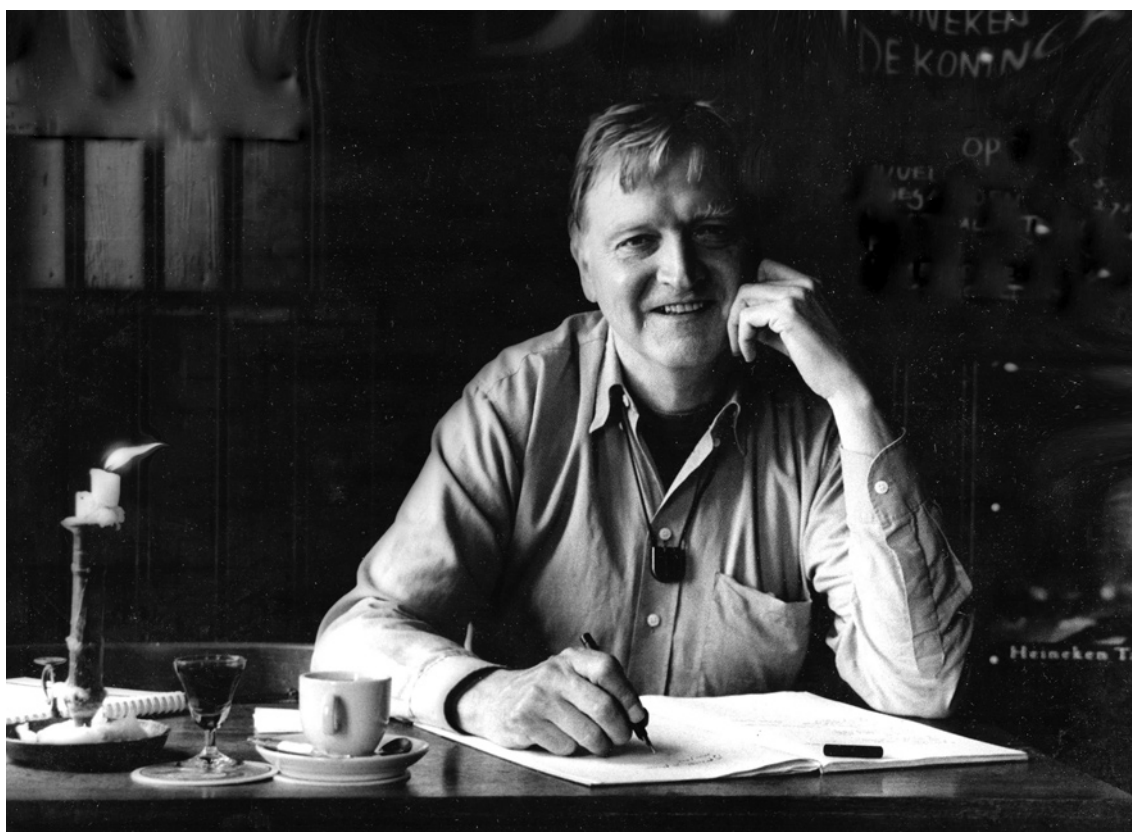
Ik ben niet de enige die iets met Psalm 23 gedaan heeft. Kijk, hier hebben we die van opa! 'Was ik een schaap' was een bestaande psalm van mij, die ik in 1994 schreef voor het project 'Veelstemmig lichtvoetig' van de NCRV. Er moesten toen allemaal nieuwe liederen bij de psalmen gemaakt worden. Bart Chabot, Haye van der Heijden en Gerda Havertong waren enkele van de mensen die meededen. Ik dacht, ik ga Psalm 23 doen. Dit was een van mijn eerste bewerkingen, daarna kreeg ik de smaak te pakken. Bart Chabot en Gerda Havertong schreven helemaal geen wij-liederen. Het is ook niet aangeslagen, geen bijdrage geweest voor de kerk. De muziek werkt ook niet mee. Heel mooi voor een gospelzangeres, maar niet om met elkaar te zingen. De melodie bij 'Was ik een schaap' in het *Liedboek* is ook nogal moeilijk, maar ik vind hem wel

erg mooi. Ik heb 'm horen zingen door een klein kerkkoor en vond het ontroerend, terwijl ik het lied toch echt zelf geschreven had. Bij de opdrachten voor het *Liedboek* heb ik er veel meer op gelet dat er muziek bij gemaakt moet worden, dat het rijmt bijvoorbeeld, en dat het een bepaald metrum handhaaft. Je kan niet even smokkelen in de tekst als je met

z'n allen zingt, dus je moet echt lettergrepen tellen.

Voelt het als een keurslijf, dat lettergrepen tellen?

Nee, het was geen keurslijf. Welnee, een verloren schaap is leuk joh! Had ik maar meer van zulke opdrachten. Je hebt de verloren zoon, de verloren penning, altijd leuk. Maar wat

Karel Eykman, gefotografeerd door Dixie Solleveld.

ik ook nog wilde zeggen, het sterke van mij is dat ik schrijf vanuit de *point of view* van een schaap. We denken meestal vanuit de herder. De paus is een herder, de dominee is een herder, de pastoor is letterlijk herder. Maar kinderen identificeren zich met dat arme schaapje en kunnen tot tranen toe geroerd zijn. Daardoor leert de gemeente van kinderen om eens anders tegen de goede herder aan te kijken, namelijk

vanuit het schaap. Wat dat betreft is dit echt een kinderlied geworden, ieder kind kan zich identificeren met het schaap.

Het volgende lied is 'Wat zo geweldig is', LB 92a.

Ik heb deze psalm in de kerk horen zingen. Toen viel het me mee, moet ik zeggen. Ik heb geprobeerd me zoveel mogelijk bij het Duits te houden, maar ik vond het een lastig lied. Het

is geen slechte theologie hoor, en ook geen slecht lied, maar het ligt me niet zo erg.

Het Duitse lied heeft toch de tekst van de Lutherbijbel?

‘Das ist ein köstlich Ding, dem Herren danken’. ‘Het is een kostelijk iets’, tja. Ik was blij toen ik ‘Wat zo geweldig is’ had gevonden. Maar ik had er moeite mee. Je merkt dat de Duitsers door Luther tot in de liturgie een andere benadering hebben van dat soort liederen.

Ligt dat aan het Duits of aan de psalmen?

Het ligt aan wat de Duitsers met psalmteksten doen. Ik denk me nu dat die Engelse liederen die ik ook vertaald heb, veel dichterbij de Nederlandse traditie liggen, hoewel het Nederlands en het Duits op elkaar lijken en wij sterk door Luther zijn beïnvloed. De methodisten, het volk, het niet-hoogkerkelijke, maar de gemeente, dat is iets wat mij wel ligt.

Terwijl de evangelische christenen ook van de methodisten afstammen.

Ja ja, maar dat zijn de halleluja-jongens.

Ten slotte hebben we ‘Bergen kunnen het’, LB 98c.

Deze is ook heel leuk. Dit was een ontzettend leuke samenwerking met Christiaan Winter. Dat was echt samen over de piano heen hangen, zo van: ‘Als jij het nou een beetje zo doet, dan kan ik meer zo.’ De andere componisten heb ik niet eens gesproken. Christiaan heeft me ook de weg gewezen, ‘Als je het zo doet, kom je er wel uit.’ Ik zei: ‘Kan ik dat wel maken?’ Dan zei Christiaan: ‘Ja, dat hindert niet. Dat regel ik wel muzikaal.’ Het lied rijmt bijvoorbeeld niet. En ik dacht: als je samen zingt, moet het rijmen. Sinterklaasliedjes rijmen ook. Maar dat hoefde dus helemaal niet.

Je ziet nog dat ik in mijn psalmboekje indertijd streepjes heb gezet bij deze verzen:

*Laat bruisen de zee en alles wat daar leeft,
Laat juichen de wereld met haar bewoners.
Laat de rivieren in de handen klappen
en samen met de bergen jubelen.*

Ik dacht: die pak ik eruit, daar ga ik het over hebben. Oorspronkelijk dacht ik: ik ben van de school van Karl Barth, Miskotte, Breukelman en vooral mijn grote vriend Karel Deurloo. Dat idee dat je God kan ervaren bij een mooie zons-

ondergang... Sodemieter op met je religieuze gezeik, zeg! De enige manier om God te leren kennen is door de Schrift, de Schrift en de Schrift. Nou is dat misschien niet helemaal vol te houden, maar daar kom ik wel vandaan. Niet zwijmelen over de mooie natuur en daaruit God zien te bewijzen. Want de natuur kan ook hartstikke lelijk zijn.

Maar in Psalm 98 is wat anders aan de hand, namelijk dat bergen en zeeën op hun manier God kunnen loven en prijzen. Dat is een heel gek idee natuurlijk, dat niet alleen mensen halleluja zeggen, maar ook bomen en rivieren. Dat is iets anders dan een soort natuurgeloof, van ecologische goeroes of zo. En toen ik dat te pakken had, had ik het vrij vlug geschreven. Ik heb er eigenlijk niet eens zoveel meer aan hoeven veranderen, dankzij Christiaan Winter. Bergen, zeeën en mensen dan ook. Laten de mensen op het idee gebracht worden door de zee om ook eens voor God te juichen. Wat kan een zee goed? Ruisen met de branding. Wat kunnen vogels goed? Fluiten. Wat kunnen mensen goed? Nou, dan moeten ze dat ook doen. Vooral die truc van Christiaan Winter om bij ‘Wij zijn de echo van Gods naam’ die regel zachter te herhalen, die werkt ontzettend leuk. Het is ook een lekkere melodie om te zingen.

De laatste tijd houd ik vaak lezingen over de psalmen, Want die zitten me hoog, daar ben ik erg mee bezig, met poëzie in de Bijbel. En dan eindig ik altijd met Psalm 150 en 98 en dat soort dingen. Er zijn van die christenen die, als je de kerk binnenkomt, meteen beginnen met ‘Halleluja, loof de Heer’ en ‘Alles is goed, want Jezus is in mijn hartje.’ Dat is vals. Pas als je ergens doorheen bent gegaan, door het ‘Waarom hebt Gij mij verlaten’ en ‘Vanwaar zal mijn hulp komen’, de ellende en het verdriet dat ook in de psalmen zit –, pas als je daar doorheen bent, dan is het heerlijk om eindelijk eens voluit zonder kritiek of zonder twijfel of geloofstwijfel te zingen. Weet je wat? Halleluja, juich maar met z’n allen, en nu allemaal van je soli deo in de gloria, van je hela hola halleluja! Maar dat mag pas na afloop. Je moet er niet te gauw mee aankomen, met dat blij christendom. Het christendom is iets dat ergens doorheen gaat. Jezus is niet alleen maar een blij, vrolijke jongen, behalve in *Jesus Christ Superstar*. Je moet ergens doorheen om het leven te vinden. Je ziet het zelfs in *Woord voor Woord*: ik ben één en al geloofstwijfel. We hebben het wel over God, maar wat bedoelen we daarmee? Maar in zo’n lofpsalm moet je dat allemaal even laten varen. Ach joh, wat kan het schelen, de God-is-dood-theologie, Kuitert, niks mee te maken... Halleluja! •